

Академик проф. др Радован Д. Вукадиновић

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

МЕСТО ССП У ПРАВНОМ СИСТЕМУ ПРИДРУЖЕНЕ ДРЖАВЕ СА ОСВРТОМ НА ДЕЈТОНСКИ МИРОВНИ СПОРАЗУМ И УСТАВ БиХ*

Ступањем на снагу, 1. 6. 2015. године, ССП је отворио низ теоријских и практичних питања која су у раду обухваћена и објашњена местом Споразума у правном поретку придружене државе, а посебно у БиХ. Одређивање места ССП у праву БиХ је „изазовно“ из најмање два разлога. Прво, јер Устав БиХ, без обзира на то што и сам представља део међународног (мировног) споразума, не регулише место међународних споразума (и ССП) у унутрашњем праву. Стога, о природи и месту Споразума може се говорити само на основу праксе Уставног суда БиХ и правне теорије. У досадашњој пракси, Уставни суд је признао директну примену и примат само међународним уговорима о заштити људских права, док у правној теорији постоје мишљења да би исто требало признати и осталим ратификованим међународним уговорима.

Други разлог је чињеница да су према унутрашњем праву БиХ и Закону о закључивању и спровођењу међународних уговора, за спровођење већине одредаба из Споразума одговорни ентитети.

Кључне речи: Споразум о стабилизацији и придруживању; Хармонизација; Спровођење; Директна примена; Директно дејство; Устав; Тумачење.

1. УВОД

Споразум о стабилизацији и придруживању представља правни инструмент за спровођење политичког процеса који је описно означен

Радован Д. Вукадиновић, radevuk@jura.kg.ac.rs.

* Рад је изложен на Научном скупу „Дејтонски мировни споразум – двадесет година послје“. Скуп је одржан 6. и 7. новембра 2015. године у Бањој Луци и биће објављен у посебном зборнику радова.

као „процес стабилизације и придруживања“ (у даљем тексту: ПСП). Европска заједница/Европска унија¹ је процес стабилизације и придруживања покренула маја 1999. године, као подршку раније закљученом Пакту о стабилности за југоисточну Европу,² и спроводи га према државама које пре тога нису биле обухваћене тзв. „европским споразумима“.³

Разлоге због којих је требало на овај начин „помоћи“ и ревитализовати Пакт о стабилности требало би тражити у изневереним очекивањима које су земље југоисточне Европе имале не само од овог Пакта, већ и од других регионалних иницијатива које су му претходиле, као што су Роајомонски процес и Регионална сарадња.⁴ Будући да ни један од ових процеса државама западног Балкана осим деклараторних прокламација, није нудио јасну „европску перспективу“, ПСП је лансиран са намером да се државама које испуне у њему предвиђене услове понуди могућност да потписивањем ССП постану „потенцијалне чланице“ ЕУ, а да након тога и након што испуне услове из ССП, поднесу захтев за пријем у чланство у ЕУ.

Могућност да се потенцијално чланство претвори у чланство ЕУ, као и финансијска помоћ коју је ЕУ стављала у изглед државама западног Балкана за спровођење реформи предвиђених СПП-ом,⁵ су од држава западног Балкана препознати као снажни мотив за потписивање и спровођење ССП. Резултат таквих напора су споразуми које је у периоду од 2001. до 2008. године Европска унија закључила са свим државама западног Балкана: Македонијом, Хрватском, Црном Гором, Албанијом, Србијом и БиХ.⁶

¹ У раду се у истом значењу користе појмови Европска заједница и Европска унија иако су, од ступања на снагу Споразума из Мадрихта (1993), до ступања на снагу Споразума из Лисабона (2009), паралелно постојале обе организације: ЕЗ и ЕУ са посебним циљевима и надлежностима. Ступањем на снагу Споразума из Лисабона, ЕЗ је престала да постоји као самостални субјекат међународног права и све њене тековине и субјективитет је преузела ЕУ. Више вид. R. A. Wessel, *The Constitutional Relationship between the European Union and the European Community: Consequences for the Relationship with the Member States*, JM WP, 2003. доступно на <http://www.jeanmonnetprogram.org/archive/papers/03/030901-09.pdf>, 25. октобар 2015. У домаћој теорији: Р. Вукадиновић, *Увод у институције и право ЕУ*, Крагујевац 2014, 29–41.

² Пакт о стабилности за југоисточну Европу закључен је 10. јуна 1999. године у Келну. Више вид. на: <http://www.stability-pact.org/>.

³ Под „европским споразумима“ подразумевају се споразуми о придруживању које је ЕУ закључила са земљама централне Европе (Пољском, Чешком, Словачком, Словенијом, Мађарском, Румунијом и Бугарском) и балтичким земљама (Летонијом, Естонијом и Литванијом).

⁴ Вид. Р. Вукадиновић, 483–487.

⁵ *Ibid.*, 487–488.

⁶ Осим са наведеним државама, ЕУ је 27. 10. 2015. године потписала ССП и са Косовом. Вид. http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/2015/20150430_saa.pdf.

Сви споразуми су ступили на снагу, али је једино Хрватска „реализовала“ свој ССП и јуна 2013. године је примљена у чланство ЕУ. Остале државе се налазе у фази имплементирања Споразума. Предмет овог рада ограничен је на правно дејство ССП у придруженим државама, посебно у БиХ, кроз анализу права и обавезе које је преузела придружена држава. С тим циљем, у првом делу рада наведени су заједнички елементи ССП, док је у другом делу анализиран процес спровођења ССП.

2. ЗАЈЕДНИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ И ЦИЉЕВИ СПОРАЗУМА О СТАБИЛИЗАЦИЈИ И ПРИДРУЖИВАЊУ

Споразуме о стабилности и придруживању, као модел уговоре, карактерише идентична структура чија је садржина подељена на десет наслова или глава, које су насловљене као:

1. Општи принципи или начела;
2. Политички дијалог;
3. Регионална сарадња;
4. Слободно кретање роба;
5. Кретање радника, оснивање предузећа, пружање услуга, капитал;
6. Усклађивање правних прописа, њихово спровођење и правила конкуренције;
7. Правда, слобода и безбедност;
8. Политике сарадње;
9. Финансијска сарадња и;
10. Институционалне, опште и завршне одредбе.

Споразуме редовно прате анекси и протоколи и заједничке и једностране декларације. У случају ССП између ЕЕЗ/ЕУ и БиХ, Споразум чини осим главног текста, и шест анекса и шест протокола.⁷

⁷ Анекс 1 – Царински уступци БиХ за индустријске производе Заједнице; Анекс 2 – Дефиниција производа од младе говедине; Анекс 3 – Царински уступци БиХ за примарне пољопривредне производе поријеклом из Заједнице; Анекс 4 – Царине које се примјењују на робу поријеклом из БиХ при увозу у Заједницу; Анекс 5 – Царине које се примјењују на робе поријеклом из Заједнице при увозу у БиХ; Анекс 6 – Право интелектуалне, индустријске и трговинске својине. Протокол 1 о трговини прерађеним пољопривредним производима између Заједнице и БиХ; Протокол 2 о дефиницији појма „производи са поријеклом“ и начинима административне сарадње за примјену одредаба овог споразума између Заједнице и БиХ; Протокол 3 о државној помоћи у индустрији челика; Протокол 4 о узајамној административној помоћи у царинским питањима; Протокол 5 о рјешавању спорова и Протокол 6 о реципрочним оференцијалним уступцима за одређена вина, реципрочном признавању, заштити и контроли назива вина, алкохолних пића и ароматизованих вина (Сл. гласник БиХ – међународни уговори, бр. 5/08).

2.1. Општи циљеви споразума

Сви споразуми о стабилизацији и придруживању имају два општа циља: да омогуће и подстакну стабилизацију треће државе и да омогуће одвијање процеса придруживања. *Стабилизација* претпоставља демократизацију друштва, поштовање владавине права, поштовање људских и мањинских права и слобода, реформу државне управе и изградњу институција, унапређење сарадње у економским и другим областима, као што су правосуђе и унутрашњи послови, као јачање националне и регионалне безбедности.⁸

За остваривање наведених циљева, Република Србија и БиХ су у својим споразумима са ЕЗ/ЕУ предвиделе прелазни период од шест година од дана њиховог ступања на снагу.⁹

3. ПРИЗНАЊЕ СПОРАЗУМА У УНУТРАШЊЕМ ПРАВНОМ ПОРЕТКУ ПРИДРУЖЕНЕ ДРЖАВЕ

С обзиром да у придруженим државама, као што су Србија и БиХ, ССП представља „страно право“, потребно је Споразум прво признати и увести га у унутрашњи правни поредак, а након тога му одредити хијерархијско место и начин примене.

Признање ССП и одређивање његовог места у унутрашњем правном поретку врши свака држава у складу са својим унутрашњим уставним прописима.¹⁰ У случају ССП између ЕЗ/ЕУ и Републике Србије, то је одређено Уставом Србије. Устав Србије, међутим, не познаје право ЕЗ/ЕУ као особени правни систем, па ни ССП као посебну врсту споразума. Као изворе права Устав наводи опште призната правила међународног права и потврђене међународне уговоре. Према одредбама члана 16. став 2. Устава, општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори чине саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују. Будући да и ССП по начину настанка представља врсту међународног уговора, без обзира на одређене специфичности, и да

⁸ Вид. Р. Кузмановић, „Двадест година уставноправне изградње и функционисања Републике Српске“, *Република Српска двадесет година развоја, достигнућа, изазови и перспективе*, Научни скупови, Књ. XXIII, Одељење друштвених наука, Књ. 27, Бања Лука 2012, 66–67.

⁹ ССП са Републиком Србијом је ступио на снагу 1. септембра 2013. године, а са БиХ 1. јуна 2015. године.

¹⁰ За право Србије, вид. Р. Етински, С. Ђајић, *Међународно јавно право*, Нови Сад 2012, 99. и даље. За право БиХ, вид. N. Ademović, J. Marko, G. Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo 2012. Преглед решења која садрже у том погледу устави држава чланица вид. код: F. Hoffmeister, “Constitutional Implications of EU Membership: A View from the Commission“, *CYLEP* 3(2007), 59–97.

је након потврђивања од свих држава чланица, Европског парламента и Народне Скупштине Србије ступио на снагу, може се сматрати потврђеним међународним уговором¹¹ и *делом правног поретка Србије*.

Ни Устав БиХ,¹² кога чини четврти део Париско-дејтонског мировног споразума (ПДМС), не познаје право ЕУ и ССП, али за разлику од српског Устава, не регулише ни питање статуса међународних споразума,¹³ осим конвенција о људским правима које су наведене у самом тексту или у посебном прилогу.¹⁴ Устав, тако, у члану II став 2, признаје директу примену само Европској конвенцији о заштити људских права и слобода и њеним протоколима, а у члану III став 3, б) исти статус признају „општим принципима међународног права“. ССП, међутим не спада ни у једну од

¹¹ Вид. Бечку конвенцију о међународном уговорном праву (члан 2.1(a)) према којој међународни уговор представља међународни споразум закључен између држава у писаној форми и на које се односи међународно право, без обзира да ли се састоје из једног или двају или више повезаних инструмената и без обзира на њихов посебни назив. Vienna Convention on the law of treaties concluded at Vienna on 23 May 1969, United Nations — Treaty Series, Vol. 1155, I-18232. У међународној пракси и у пракси ЕУ појам међународног уговора се широко тумачи.

У пракси и праву ЕУ се користе два термина: међународни уговори (*international treaty*) и међународни споразуми (*international agreement*). Иако се у теорији наводи да између њих не постоје суштинске разлике и да се у скалду са Бечком конвенцијом о уговорима користе у заменљивом смислу, као синоними, чини се да је у пракси термин уговор (*treaty*) резервисан за Оснивачке уговоре и уговоре о пријему. За остеле споразуме са трећим државама се користи термин „споразум – *treaty*“.

¹² Текст Устава БиХ на енглеском језику је објављен на веб страници Канцеларије високог представника у БиХ http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=372, 25. октобар 2015.

¹³ Устав једино говори да потврђивање међународних уговора врши ПСБиХ. Вид. чл. IV, тач. 4(d)

¹⁴ Анекс I Устава БиХ упућује на 15 међународних споразума који се примењују у БиХ. Анекс I Устава БиХ прописује: Додатни споразуми о људским правима који ће се примјенивати у Босни и Херцеговини: 1. Конвенција о спречавању и кажњавању злочина геноцида (1948); 2. Женевске конвенције I-IV о заштити жртава рата (1949) и Допунски протоколи I-II (1977); 3. Конвенција која се односи на статус избјеглица (1951) и Протокол (1966); 4. Конвенција о држављанству удатих жена (1957); 5. Конвенција о смањењу броја лица без држављанства (1961); 6. Међународна конвенција о уклањању свих облика расне дискриминације (1965); 7. Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966) и Опциони протоколи (1966 и 1989); 8. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966); 9. Конвенција о уклањању свих облика дискриминације у односу на жене (1979); 10. Конвенција против мучења и других сурових, нехуманих или понижавајућих третмана или кажњавања (1984); 11. Европска конвенција о спречавању мучења, нехуманог или понижавајућег третмана или кажњавања (1987); 12. Конвенција о правима дјетета (1989); 13. Међународна конвенција о заштити права свих радника-миграната и чланова њихових породица (1990); 14. Европска повеља за регионалне језике и језике мањина (1992), и 15. Оквирна Конвенција за заштиту националних мањина (1994).

наведених категорија међународних аката. У таквој ситуацији се о месту међународних уговора може говорити само на основу праксе Уставног суда БиХ. У овом смислу, Уставни суд је у предмету ЦЕФТА, заузео став да домаће право мора бити усклађено са „општим начелима међународног права“.¹⁵ У том смислу, Суд наводи да начело *pacta sunt servanda* представља једно од општих начела међународног права и да је „члан III/3(b) Устава Босне и Херцеговине повријеђен у ситуацији када домаћи закон није у складу са одредбама општег правила међународног права *pacta sunt servanda* [...] као и кад није у складу са одредбама *међународног уговора* (истакао аутор) којем је Босна и Херцеговина приступила“.¹⁶ Без обзира на то што се формулација „(...) међународни уговор којем је Босна и Херцеговина приступила“ може схватити на ужи начин тако да обухвати само уговоре који су наведени у анексу I којима је *приступила* БиХ, сматрамо да шире тумачење којим би се обухватили сви потврђени међународни уговори више одговара савременој пракси. У том случају би наведеним ставом био обухваћен и ССП. То би, међутим имало за последицу давање примата свим међународним уговорима „којима је БиХ приступила“ у односу на „домаће законе“. У случају ССП, то значи да ће се и ССП-у као међународном уговору признати примат над домаћим законима и другим прописима које доносе институције БиХ и њени ентитети. Суд, међутим, не говори ништа о односу између таквих међународних уговора (и ССП) према Уставу БиХ.

4. НАЧИН ПРИМЕНЕ ССП У УНУТРАШЊЕМ ПРАВУ ПРИДРУЖЕНЕ ДРЖАВЕ (ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ССП)

Питање спровођења ССП у делу који се односи на усклађивање домаћег права са правом ЕУ је регулисано у глави VI ССП са БиХ, која је насловљена као „Усклађивање права, спровођење права и правила о конкуренцији“.¹⁷ Уговорне стране најпре констатују своју са-

¹⁵ У-5/09, Одлука о допустивости и меритуму – Уставност Закона о заштити домаће производње у оквиру ЦЕФТА, Уставни суд БиХ, 25. 9. 2009, тач. 30.

¹⁶ У-5/09, Одлука о допустивости и меритуму – Уставност Закона о заштити домаће производње у оквиру ЦЕФТА, Уставни суд БиХ, 25. 9. 2009, тач. 38. Одлука Уставног суда није једногласно подржана. Вид. Издвојено мишљење о неслагању председника Миодрага Симовића и Заједнично издвојено мишљење о неслагању судија Давида Фелдмана и Тудора Пантируа, Предмет У 5/09, 22–29.

¹⁷ На енглеском језику Глава је насловљена као: *Approximation of Laws, Law Enforcement and Competition Rule*, што је преведено као „Усклађивање закона, спровођење закона и правила конкуренције“. Вид. Члан 70. ССП са БиХ и чл. 73. ССП са Републиком Србијом. О искуству у спровођењу процеса хармонизације, вид. V. Popović, “The Experience of the Republic Srpska in the Harmonization of Law with EU Law“, *Facta Universitatis*, Series: Law and Politics Vol. 7, No 1, 2009, 45–55.

гласност да „признају важност усклађивања постојећег законодавства Босне и Херцеговине са законодавством Заједнице, као и његовој ефикасној примјени“ (чл. 70(1). Након тога, БиХ је истим чланом преузела обавезу средства (не и циља) , да ће „настојати да обезбиједи постепено усклађивање својих постојећих закона и будућег законодавства са правном тековином (*acquis*) Заједнице“. На крају, последњом реченицом у члану 70(1) ССП, БиХ је преузела чврсту обавезу да „ће обезбиједити прописну примјену и спровођење постојећег и будућег законодавства“. С обзиром на то да је последња обавеза у тексту на енглеском језику формулисана као обавеза „спровођења (*implementing*) и примене (*enforcement*)“, може се поставити питања да ли је реч о различитим обавезама или је реч о једној обавези која се испуњава на два поменута начина. Не улазећи у дубљу језичку анализу употребљених израза, сматрамо да је реч о начинима испуњавања сложене обавезе која је преведена као усклађивање домаћег права са правом ЕУ, иако би енглески израз *approhimation*¹⁸ више одговарао појму „приближавања“ домаћих прописа правним тековинама ЕУ. У домаћој правној и политичкој литератури се, међутим, редовно говори о обавези хармонизације или усклађивања домаћег права, без обзира на то што је уместо енглеског израза *harmonisation*, који се такође помиње у тексту ССП, користи израз *approximation*.¹⁹

Под обавезом имплементирања треба разумети легислативни процес доношења нових или измене постојећих унутрашњих прописа усклађених са правом ЕУ, тј. комунитарним тековинама. Под применом (*enforcement*) ваља разумети процес тумачења и непосредне примене пред судским и управним органима домаће (придружене) државе.²⁰ Без обзира на то што су обе обавезе функционално повезане и што чине део опште обавезе „усклађивања“ (*approximation*), између њих постоје разлике, како у погледу садржине или предмета, тако и у погледу субјектата који су задужени или да их непосредно испуне или су одговорни за њихово испуњење. Преузета обавеза „имплементације/спровођења“ се састоји од доношења нових и измене постојећих прописа чија решења

¹⁸ У домаћој литератури се овај израз преводи као „хармонизација или усклађивање“, иако би и у језичком и у суштинском смислу више одговарао израз „приближавање“. У том случају „хармонизација или усклађивање“ би се могло третирати само као један од начина приближавања. Вид., у том смислу, Р. Вукадиновић, *Како усклађивати домаће прописе са правом ЕУ*, Крагујевац 2004, 55–57.

¹⁹ О разлици између енглеских израза *approximation*, *harmonization* и *coordination* вид. Р. Вукадиновић, 55.

²⁰ Р. Вукадиновић, „Нека отворена питања усклађивања домаћег права са правом ЕУ“, *Методи за хармонизација на националното законодавство со правото на Европската унија*, књ. 2, Скопје 2008, 39. и даље.

према одредбама ССП придружена држава мора да приближи или усклади са правним тековинама ЕУ. Усвајање комунитарних тековина се може учинити и променом праксе, усвајањем одеђених стандарда или „најбоље или препоручене“ праксе и без посебних легислативних акција. У сваком случају, за процес легислативне „имплементације“ су одговорни легислативни органи придружене државе.

За процес тумачења и непосредну примену одговорни су судски и управни органи придружене државе и тај део обавезе се може означити као „судска хармонизација“.²¹ Тако схваћена судска хармонизација се састоји од обавезе „тумачења“ и „прописне примене“. На обавезу не било какве, већ „прописне или одговарајуће“ примене,²² упућују одредбе члана 70, став 3. ССП, формулацијом „Босна и Херцеговина ће обезбиједити прописну примјену и спровођење постојећег и будућег законодавства“. Прописну или одговарајућу примену би требало разумети као делотворну или ефикасну примену.

У случају ССП са БиХ, питање примене и извршења међународних уговора и ССП је регулисано и Законом о поступку закључивања и извршавања међународних уговора²³ (у даљем тексту: Закон). Закон предвиђа да се Савет министара БиХ стара о извршавању међународних уговора посредством надлежних институција БиХ и ентитета (члан 27, став 1 Закона). Обавеза ентитета да помажу органима БиХ је уставног карактера. Тако је одредбама члана 28. предвиђено да међународне уговоре којима се стварају непосредне обавезе за БиХ, извршавају надлежни органи државне управе у чију надлежност спадају питања која се уређују тим уговором.²⁴ Међународне уговоре којима се стварају обавезе за домаћа правна лица непосредно извршавају та правна лица (члан 29). Међутим, Закон не регулише питање непосредне примене међународних уговора и ССП-а пред судовима у поступцима за заштиту субјективних права.

Разлика између обавезе спровођења и примене постоји и у погледу доспећа и динамике спровођења. На обавезу легислативног усклађи-

²¹ Вид. А. Ф. Tatham, “Ensuring compliance? Enhancing judicial application of the *aquis communautaire* before accession”, *CLEER* WP 2009/5; Р. Вукадиновић, *Увод у институције и право ЕУ*, Крагујевац 2014, 200.

²² У ССП са Србијом говори се о „правилној“ примени, што би требало схватити као делотворне или ефикасну примену. Вид. чл. 72(1) ССП.

²³ Закон о поступку закључивања и извршавања међународних уговора, *Службени гласник БиХ*, бр. 29/00 и 32/13.

²⁴ Вид. В. Поповић, „Хармонизација права Републике Српске као услов придруживања Европској унији“, Д. Димитријевић, Б. Миљуш (ур.), *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније*, Београд 2010, 38.

вања или приближавања, БиХ се ССП-ом обавезала од дана његовог потписивања,²⁵ док се о обавези „усклађеног тумачења“²⁶ и обавези признавања директног дејства ССП-а пред домаћим судским и управни органима може говорити тек након ступања на снагу ССП (1. 6. 2015).²⁷

У погледу динамике и трајања, ССП одређује да ће се усклађивање вршити „постепено“ и то тако што ће се „у својој раној фази фокусирати на основне елементе правне тековине (*acquis*) који се односе на унутрашње тржиште као и на друге области везане за трговину. У каснијој фази, Босна и Херцеговина ће се фокусирати на преостале дијелове правне тековине (*acquis*) Заједнице.“²⁸ Што се тиче трајања, БиХ се одредбама члана 8. став 1. ССП, обавезала да ће „Придруживање [ће се] спроводити постепено и биће у потпуности остварено у прелазном периоду од највише шест година.“ Политичку одговорност носи придружена држава, чије резултате цени Европска комисија у редовним извештајима о напретку придружене државе у процесу европских интеграција.

Ради праћења и контроле напретка у „спровођењу придруживања“ предвиђене су годишње провере, док ће темељну проверу обавити Савет за стабилизацију и придруживање најкасније треће године од ступања на снагу ССП. „Ова провјера ће се вршити у духу преамбуле те у складу са општим принципима овог споразума. Она ће на одговарајући начин узимати у обзир приоритете утврђене Европским партнерством, релевантне за овај споразум, и биће усклађена са механизмима утврђеним Процесом стабилизације и придруживања, посебно са Извјештајем о напретку у Процесу стабилизације и придруживања.“²⁹ Међутим, обавеза легислативне и судске хармонизације не престаје истеком рока за имплементацију, без обзира да ли је придружена држава примљена или није примљена у чланству ЕУ. У питању је обавеза трајне природе која се односи не само на „постојеће право“, већ и на „будуће законодавство“.³⁰ У случају да БиХ из било ког разлога након истека шест година

²⁵ Према одредбама члана 70. тач. 2. ССП „Усклађивање ће почети даном потписивања овог споразума и постепено ће се проширивати на све елементе правне тековине (*acquis*) Заједнице из овог споразума до краја прелазног периода дефинисаног чланом 8. овог споразума“.

²⁶ Шта обухвата обавеза усклађеног тумачења вид. Р. Вукадиновић, „Индицијски начини заштите субјективних комуналних права у државама чланицама Европске уније“, *Ревиија за европско право*, XII(2010)1, 5–23.

²⁷ Без обзира на то што то није изричито регулисано у ССП, оваква обавеза произилази из општег правила међународног права и уставних решења о обавезујућем дејству ратификованих међународних уговора.

²⁸ Чл. 70. тач. 3. ССП.

²⁹ Чл. 8. став 2. ССП.

³⁰ Чл. 70. тач. 1. ССП.

не буде примљена у ЕУ, што је сасвим извесно, обавеза усклађивања као обавеза из потврђеног међународног уговора остаје и даље све док буде на снази ССП, а он је закључен на неодређено време. У случају пријема у ЕУ, дотадашња придружена држава је обавезна да као држава чланица настави да спроводи и поштује комунитарне тековине (*acquis communautaire*), али сада на основу Уговора о пријему и Оснивачких уговора. У том смислу се може говорити да потписивање ССП придружена држава дефинитивно и трајно опредељује свој правни, економски и политички развој у једном смеру.

5. МЕСТО ССП У ПРАВНОМ СИСТЕМУ ЕУ

У праву ЕУ ССП је квалификован као међународни уговор мешовитог карактера који се у хијерархијском смислу налази између секундарних и примарних извора права (изнад секундарних, а испод примарних извора).³¹ Под међународним уговорима као примарним изворима права ЕУ се подразумевају три врсте међународних уговора: уговори између држава чланица, уговори између држава чланица или Уније са трећим државама и међународним организацијама и уговори које са трећим државама заједно закључују Унија и све државе чланице. Споразуми о стабилизацији спадају у трећу категорију међународних споразума: које са придруженом државом западног Балкана закључују ЕУ са државама чланицама.³² За разлику од обичних или простих споразума, које са трећом државом закључује сама Унија, у које спадају трговински споразуми и разни модалитети споразума о сарадњи и сарадњи и партнерству,³³ споразуми о стабилизацији и придруживању спадају у категорију мешовитих споразума (*mixed agreements*). Они су мешовити због тога што је за њихово закључивање потребно комбиновати (мешати, *mix*) надлежности за закључивање и одговорност за спровођење ЕУ и држава чланица. Поступак преговарања и њиховог закључивања, као и ступање на снагу регулисано је правилима међународног права (Бечка конвенција о уговорима), али и правом ЕУ.

³¹ Вид. М. Medez, *The Legal Effects of EU Agreements, Maximalist Treaty Enforcement and Judicial Avoidance Techniques*, Oxford 2013.

³² Једино је случају ССП са Косовом, ЕУ наступала сама, као уговорна страна.

³³ Трговинске споразуме ЕЕЗ је имала са СФР Југославијом, Први 1970. године и Други трговински споразум, 1973. године. Споразуме о сарадњи ЕЕЗ је 1980. године била закључила са СФР Југославијом, док је са бившим републикама СССР закључила споразуме о сарадњи и партнерству, а са Русијом и споразум о стратешком партнерству и четири заједничка простора (економске слободе, сигурност и правда, спољна сигурност и истраживање и развој).

У теорији се према уговорним странама и садржини разликују више врста споразума о придруживању.³⁴ Заједничка карактеристика свих споразум о придруживању је успостављање посебних (специјалних) односа између придружене државе и ЕУ, али без права придружене државе да учествује у одлучивању у ЕУ.³⁵ Према субјектима, то могу бити споразуми са ваневропским и са европским државама. Према садржини, разликују се споразуми о придруживању који придруженој држави стављају у изглед пријем у ЕУ и који служе као припрема за чланство, и који то не предвиђају. У прву групу споразума спадају споразум о придруживању између ЕЕЗ и Турске и Грчке,³⁶ споразум о економском простору између ЕУ и ЕФТА,³⁷ друга генерација „европских споразума“,³⁸ и споразуми о стабилизацији и придруживању.

По садржини, споразуми о стабилизацији и придруживању нису оригинални, већ углавном преузимају садржину и структуру европских споразума, који су очигледно послужили као модели. У том смислу се европски споразуми могу сматрати непосредним претходницима ССП па се на њих могу применити правила и искуства у тумачењу и примени европских споразума.

О месту споразума о придруживању у праву ЕУ је одлучивао Суд правде. Тако је у предмету *Haegeman*,³⁹ Суд правде био први пут био позван да се изјасни о месту Споразума о придруживању између ЕЕЗ и Грчке. У овом предмету тужилац, белгијски увозник је покушао да директном тужбом оспори законитост мере коју донела ЕЕЗ, наводећи да је супротна

³⁴ Вид. В. Медовић, *Међународни споразуми у праву Европске уније*, Београд 2009, 43–46. Н. Šiškova, *From Eastern Partnership to the Association: A Legal and Political Analysis*, Cambridge Scholar Publishing, 2014, 21 и 31.

³⁵ И према схватању Суда правде изнетом у одлуци у предмету 12/86 *Demirel v Stadt Schwabish Gmund* [1987] ECR I-3719. ови споразуми стварају „посебне привилеговане везе са државама нечланицама које морају, барем у одређеном обиму, да узму учешће у систему Заједнице“.

³⁶ Споразум о придруживању са Грчком је закључен 9.7.1961, ОЈ No L. 26/296, а са Турском, ОЈ No L. 12.9. 1963 (1964) ЈО 3687, од 1. 1. 1966.

³⁷ Споразум између Европских заједница и држава чланица, са једне стране, и Аустрије, Шведске, Финске, Норвешке, Исланда и Линхенштајна, с друге старне [1994] ОЈ no L. 1/1.

³⁸ Прву генерацију европских споразума ЕЗ и државе чланице су закључиле са Пољском [1993] ОЈ No L 348, Мађарском, [1993] ОЈ L 348, Румунијом, [1994] ОЈ L357, Бугарском, [1994] ОЈ L 358, Чешком Републиком [1994] ОЈ L 358, и Словачком Републиком [1994] ОЈ L 360. Другу генерацију европских споразума у којима је била садржана и клаузула о интеграцији придружене државе у ЕУ, закључени су са балтичким државама: Летонијом [1998] ОЈ L 26, Литванијом [1998] ОЈ L 51, и Естонијом [1998] ОЈ L 68, и Словенијом [1998] ОЈ L 51.

³⁹ C-181/73 *Haegeman v Belgium* [1974] ECR 449.

закљученом Споразуму између ЕЕЗ и Грчке, па је тражио њен поништај и накнаду штете. Суд је, међутим, такву тужбу одбацио наводећи да је у питању унутрашња мера чија се законитост мора оспоравати пред домаћим судовима. Након тога, тужилац је покренуо поступак пред националним судом, а овај се обратио Суду правде захтевом да одлучи о претходном питању. У својој одлуци, Суд правде је заузео став да након ступања на снагу споразуми о придруживању постају саставни део комунитарног права⁴⁰ и да је Суд надлежан да их тумачи.⁴¹ Као образложење за то Суд је навео да је Споразум закључио Савет у складу са одредбама ондашњих чланова 228. и 238. Уговора о ЕЕЗ и да као такав „представља акт једног органа... у оквиру значења члана 177“.⁴² Став о ЕУ споразумима као актима органа ЕУ који чине саставни део права ЕУ, Суд је потврдио и каснијим случајевима.⁴³ Дејство које међународни споразуми (па и споразуми о придруживању и споразуми о стабилизацији и придруживању) производе према државама чланицама (у унутрашњим односима) и према трећим придруженим државама (у спољним односима), Суд правде је објаснио у одлуци донетој у предмету *Kupferberg*.⁴⁴ Према схватању Суда, из одредби члана 228, став 2. ондашњег Уговора о ЕЕЗ (које одговарају данашњем члану 216, ств. 2. УФЕУ), према којима „[с]поразуми које закључи Унија обавезују институције уније и државе чланице“ произлази обавеза држава чланица да своје обавезе испуњавају не само према трећој држави нечланици, већ и у односу према Заједници/Унији која је преузела одговорност за савесно извршење споразума. На основу тога, Суд закључује да је „[Т] о разлог због чега одредбе таквог споразума чине интегрални део правног система Заједнице“.⁴⁵ У правној теорији је наведени став Суда схваћен као право ЕУ да својим правилима одређује примену и дејство међународних споразума у националним правима држава чланица.⁴⁶

⁴⁰ Тач. 5. одлуке.

⁴¹ Међутим, Суд нема надлежност да тумачи споразуме између држава чланица и трећих држава, вид. К. Lenaerts, I. Masselis, K. Gutman, J. T. Nowak, *EU Procedural Law*, ОУР, 2014, 225, марг. бр. 6.13. Вид. одлуке Суда у предметима: C-130/73 *Vandeweghe and Others* [1973] ECR 1329, па чак ни споразуме између држава чланица закључене у складу са комунитарним упутствима: ECJ (order od 12 11. 1998), C-162/98 *Hartmann* [1998] ECR I-7083, т. 8–10.

⁴² Тач. 4. одлуке.

⁴³ Вид. одлуке у предметима C-160/09 *Katsivardas* [2010] ECR I-4591 и C-386/08 *Brita* [2010] ECR I-1289.

⁴⁴ Предмет C-104/81, *Hauptzollamt Mainz C/A. Kupferberg & Cie KG a.A.* [19982] ECR 3659. тачка 13.

⁴⁵ Исто. Суд се при томе позива на свој став који је заузео у одлуци у предмету C-181/73 *Haegeman* [1974] ECR 449.

⁴⁶ Вид. В. Медовић, *Споразум о стабилизацији и придруживању са праксом Суда правде ЕУ*, Београд 2011, 34.

Са истим образложењем са којим су у правни систем ЕУ прихваћени споразуми о придруживању са Грчком и Турском, прихваћени су и каснији „Европски споразуми о придруживању“ и споразуми о стабилизацији и придруживању.⁴⁷

6. ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО СПОРАЗУМА У ПРИДРУЖЕНОЈ ДРЖАВИ

У праву ЕУ се под директним дејством разуме подобност комунитарног прописа да у целини или неке његове одредбе појединцима доделе субјективна права или наметну обавезе чију заштиту могу тражити пред националним судовима без додатних услова. У случају ССП са БиХ, поставља се питање да ли након ступања на снагу Споразум може појединцима директно давати права или им наметати обавезе чију заштиту могу тражити пред националним судским и управним органима. Питање директног дејства комунитарних прописа у унутрашњем праву држава чланица и придружених држава се, по правилу, одређује највишим правним актима (уставима или посебним законима).⁴⁸ Међутим, као што смо раније навели, у унутрашњим правима придружених држава нити се помиње право ЕУ, нити је регулисано питање директног дејства, већ се примењују правила међународног (јавног) права. У међународном праву, ово питање је регулисано теоријом о самоизвршивим уговорима (*self executing contracts*). У пракси проблеми настају због тога што се, вероватно, под утицајем теорије међународног права у заменљивом смислу користе појмови директне примене и директног дејства, или се појам директне примене користи у значењу директног дејства.⁴⁹

⁴⁷ Вид.: А. Albi, *EU Enlargement and the Constitutions of Central and Eastern Europe*, CUP, 2005, 36; М. Medez, *The Legal Effects of EU Agreements, Maximalist Treaty Enforcement and Judicial Avoidance Techniques*, Oxford 2013, 63. Наводи да се споразуми ЕУ аутоматски инкорпоришу у правни систем ЕУ и у том смислу наводи судску праксу у напомени број 1. 2–3/62 *Commission v Luxembourg and Belgium* [1962] ECR 445; C-40/72 *Schroeder v Germany* [1973] ECR 125, 9/73 *Schluter* [1973] ECR 1135

⁴⁸ У државама које немају писане и у формалном смислу устав, као што Енглеска, место права ЕУ се одређује посебним законима.

⁴⁹ Чак и ако је уставотворац наведеном формулацијом хтео да искаже монистички приступ према изворима међународног права, као што се наводи у литератури, (Б. Ненадић, „Европско усмерење новог Устава Републике Србије“, *Ревиија за европско право*, IX(2007)1, 5–25, било је довољно рећи да су ратификовани међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије. Ово из разлога што се монистичком или дуалистичком теоријом објашњава начин прихватања или признања међународног права у унутрашњем праву државе, а не начин његове конкретне примене или хијерархијски однос према прописима унутрашњег права. (Вид. Р. Malanczuk, М. В. Akehurst, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Routledge 2004, 63)

Тако, на пример, Устав Србије на изричит начин наводи да потврђени међународни уговори (и опште прихваћена правила међународног права, која за ова разматрања нису од значаја) чине саставни део унутрашњег права и *непосредно се примењују*. Наведена језичка формулација се може тумачити не само као бланко признавање непосредне примене свим потврђеним међународним уговорима, а то значи и ССП-у, већ и као признавање директног дејства.⁵⁰ На такво значење формулације о „непосредној примени“ упућује и језичка формулација члана 16. став 2. Устава и члан 18 Устава. Употребом везника „и“ у члану 16, став 2. Устава наглашено је не само да су потврђени међународни уговори „саставни део правног поретка Републике Србије“ (што је класично значење појма непосредне примене), већ „и“ да се „непосредно примењују“, тј. да имају неко друго својство различито од онога које је произилази из чињенице да су саставни део правног поретка. То ново значење се може тражити једино у директном дејству.⁵¹ Међутим, признање директне примене у смислу признавања директног дејства свим потврђеним уговорима без било каквих услова није уобичајено у пракси⁵² и може имати далекосежне последице не само за државе уговорнице, већ и за остале субјекте. Из тих разлога се директно дејство не признаје свим потврђеним међународним уговорима или свим његовим одредбама, него само онима које испуњавају посебне услове, тј. које су за то подобне. То практично значи да се појединци не могу директно позивати на све одредбе ССП без доношења накнадних мера имплементације или трансформације, већ само на оне које су подобне за директно дејство, тј. које су у правно техничком смислу потпуне и безусловне и које додељују субјективна права или намећу обавезе за чије извршење није потребно доносити додатне мере имплементације.

Када је реч о БиХ, необично је да Устав БиХ који сам представља део међународног споразума ништа не говори о статусу осталих међуна-

⁵⁰ О сличностима и разликама између теорије самоизвршивих уговора у међународном праву и начела директног дејства у комунитарном праву вид. J. H. J. Bourgeois, “Effect of International Agreements in European Community Law: Are the Dice Cast?”, *Michigan Law Review*, Vol. 82, No. 5/6, Festschrift in Honor of Eric Stein, 1984, 1250–1273; T. Hartley, *The Foundations of European Community Law*, Oxford 2007, 188.

⁵¹ Опширније вид. Р. Вукадиновић, „Непосредна примена Споразума о стабилизацији и придруживању“, *Правни живот* 12/2010, 413–428; В. Ђурић, *Устав и међународни уговори*, Београд 2007.

⁵² Чак се ни према уставу Холандије, који се сматра најлибералнијим предствником монистичког приступа међународном праву, не признаје директна примена свим међународним уговорима. У другим државама се прави разлика змеђу уговора које је потврдио парламент и осталих тзв. извршивих уговора. Детаљније J. H. Jackson, “Status of Treaties in Domestic Legal Systems: A Policy Analysis“, *AJIL*, Vol. 86(1992), 327.

родних споразума,⁵³ већ само о статусу Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, о Међународним споразумима који су наведени у Анексу I и о општим начелима међународног права. У члану II(2) који је насловљен као „Међународни стандарди“, признате су „Права и слобода“ које су признати у Европској конвенцији за заштиту основних људских права и слобода и у њеним протоколима. Њима је призната „директна примена“ и „приоритет над свим осталим законима“. Необјашњиво свођење међународних уговора само на оне који су наведени у анексу I се понавља и у члану II(7), у коме се под насловом „Међународни уговори“ понавља да ће БиХ постати или остати страна у међународним уговорима који су наведени у Анексу I овог Устава.

Уставом БиХ није дефинисан ни ранг међународних уговора у праву БиХ. Одлучујући о овом питању, Уставни суд је направио разлику између међународних „инструмената“ (уговора) који су наведени у Анексу I на Устав БиХ, који се односе на људска права и осталих (обичних) међународних уговора. Први споразуми се „директно примењују“ и представљају материјално уставно право и њима је признат „приоритет над целокупним правом“. Међутим, ССП не спада у ту категорију, већ у „остале“ чији статус није регулисан Уставом.

С обзиром да се формулација о „директној примени“ односи само на наведену Конвенцију, не може се аналогично извући закључак да исто важи и за остале међународне уговоре и за ССП. У правној теорији постоје, међутим, и схватања да одредбе Споразума као међународног уговора „имају директну примјену и директан учинак“.⁵⁴

У оцени наведеног става требало би поћи од чињенице да је људским правима и свим актима у којима се налазе одредбе о њиховој заштити дат посебан значај и због тога им је призната „директна примена“ у смислу директног дејства тј. као право појединаца да се на њене одредбе директно позову пред националним судовима и управним органима (право утуживости као процесни аспект начела директног дејства).⁵⁵ Евентаулни основ за признавање директног дејства појединим одредбама класичних међународних уговора требало би тражити у са-

⁵³ N. Ademović, J. Marko, G. Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo 2012, 38. Вид. Steiner, Ademović, *Ustav Bosne i Hercegovine, Komentar*, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo 2010, који на више места говоре о месту међународних споразума у Уставу БиХ, а посебно стр. 144.

⁵⁴ N. Ademović, J. Marko, G. Marković, 49.

⁵⁵ Вид. R. Vukadinović, “Many faces of direct effect of community law“, у: Vasiljević, Mirko (ur.), Kulms, Rainer (ur.), Josipović, Tatjana (ur.), Stanivuković, Maja (ur.), *Private Law Reform in South East Europe: liber amicorum Christa Jessel-Holst*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2010, 114–122.

мом ССП и третирању ССП. као међународног уговора. При томе „ћутање“ Устава да се о томе изјасни не би требало тумачити као забрану, већ као правну празнину коју би требало попунити у складу са општим одредбама ССП. У том случају, ослонац се може тражити у наведеним одредбама ССП којима се БиХ оабвезала на „прописну“ примену коју би требало разумети као „делотворну“ примену ССП. Без обзира што појам делотворне примене није дефинисан у унутрашњем праву, свакако да га чини право приступа судовима, суђење у разумном року и еквивалентна заштита као и у случају унутрашњих прописа. На крају, о признавању директног дејства ССП требало би судити и на основу хијерархијског односа ССП према Уставу придружене државе.

Однос потврђених међународних уговора и Устава у унутрашњем праву Србије је регулисан на више места. Најпре је одредбама члана 16. став 3. Устава, одређено да ССП (као потврђени међународни уговор) мора бити у складу са Уставом, а затим је одредбама члана 194, став 3 прописано да „не сме бити у супротности са Уставом“. Без обзира на извесне језичке нијансе и недоследности, обе формулације недвосмислено одређују мању правну снагу ССП у односу на Устав. У односу на остале унутрашње прописе (законе и подзаконске акте), ССП има већу правну снагу па домаћи закони (који су били предмет усклађивања и остали) и други општи правни акти морају бити у сагласности са Споразумом (и Уставом).⁵⁶ Осим ових одредби, на место ССП у домаћем правном поретку утиче и начин на који ће се тумачити одредбе о непосредној примени потврђених међународних уговора. Ово због тога што начело директне примене, ако се схвати у ширем смислу тако да обухвата и директно дејство, у себи садржи и елементе начела примата међународног, односно комунитарног права.⁵⁷ Наиме, принцип непосредне примене посматран кроз пружање непосредне заштите субјективним правима која потичу из ССП у случајевима када су иста питања решена на другачији начин у унутрашњим прописима, подразумева обавезу судских и управних органа да примене одредбу ССП као супериорнију (а да оставе по страни домаћи пропис) јер се само на тај начин оштећеном појединцу обезбеђује делотворна заштита. У супротном, ако би се под непосредном применом подразумевало само гола утуживост, као процесно право због кога судови не могу одбацити тужбу, без обавезе судова да у случају колизије решења која постоје у унутрашњим прописима и у потврђеним међународним уговорима, предност дају одредбама непосредне примене, исход спора би зависио од тумачења органа држава чланица. Другачије речено, у случају сукоба између националних и прописа којима је признато не-

⁵⁶ Вид. чл. 167(1), тач. 1 Устава Србије.

⁵⁷ J. Jackson, 330 и даље.

посредна примена, применом националних прописа би се обесмислило постојање прописа непосредне примене. Из тих разлога је Суд правде обавезао националне судова држава чланица да, позивањем на начело директног дејства, непосредно примењују комунитарне прописе и да у случају колизије са националним прописима, националне прописе оставе по страни, тј. да их не примењују, чиме се практично изборио за примат комунитарног права над правима држава чланица.⁵⁸ С обзиром на то да домаћи уставотворац није ограничио значење непосредне примене (у смислу директног дејства), нити се непосредна примена може порећи подобним одредбама ССП, доследна примена начела непосредне примене доводи у питање захтев да Споразум мора бити у складу са Уставом.

Решење према коме се потврђени међународни уговори хијерархијски стављају изнад обичних закона, а испод устава није неуобичајено у упоредном праву. Са становишта пријема у ЕУ овакво решење не мора представљати препреку све до потписивања уговора о пријему у ЕУ. Након пријема, такво решење може представљати препреку за поштовање комунитарних тековина, нарочито у погледу примене начела непосредне примене, непосредног дејства и примата комунитарног права, због чега ново-примљене државе пре потписивања уговора о пријему врше одговарајуће измене својих устава којима се не мора на непосредан начин признати примат комунитарног права над уставом, али се омогућава такво тумачење.

7. ПРАВНА ПРИРОДА СПОРАЗУМА О СТАБИЛИЗАЦИЈИ И ПРИДРУЖИВАЊУ

У Уговорима о оснивању ЕЕЗ/ЕУ, почев од Римског до Лисабонског уговора, споразуми о стабилности и придруживању се не помињу као извори права. Оснивачки уговори једино регулишу трговинске споразуме (чл. 113 Римског уговора) и споразуме о придруживању (чл. 238, сада чланови 217 и 352 УФЕУ). Према одредбама члана 113, који измењен и допуњен чланом 207 УФЕУ, трговински споразуми обухватају царинске споразуме, споразуме у области трговине услугама и комерцијалним аспектима интелектуалне својине и споразуме о директним инвестицијама. Суд правде је, међутим, у каснијој пракси појам трговинског споразума проширио на сваки споразум који је закључен са циљем да утиче на обим или проток трговине.⁵⁹ Споразуми о придруживању обухватају

⁵⁸ Вид. одлуку у предмету 106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA*, [1978] ECR, 629. тач. 21.

⁵⁹ Вид. А. Dashwood, М. Dougan, В. Rodger, Е. Spaventa, D. Wyatt (eds.), *Wyatt and Dashwood's European Union Law*, Oxford and Portland, Oregon 2011, 942; као и мишљење Суда 1/78 Natural Rubber, [1979] ECR 2871.

велику групу разних споразума, међу које спадају и споразуми о стабилизацији и придруживању. До ступања на снагу Лисабонског уговора, ове споразуме је закључивала Европска економска заједница (ЕЕЗ), а након ступања на снагу Споразума из Мастрихта Европска заједница (ЕЗ).

Након што је Лисабонским уговором стекла потпуни правни субјективитет, Европској унији је одредбама члана 216(1) УФЕУ, дато овлашћење да са једном или више држава или међународних организација закључује споразуме „када је то предвиђено Уговорима или када је закључивање споразума потребног за остваривање, у оквиру политике Уније, неког од циљева наведених у Уговорима, предвиђено неким правно обавезујућим актом уније или има својство заједничких правила Уније“. У УФЕУ није дефинисано шта све обухвата појам „спроазума“ (*agreement*), али је у складу са одредбама члана 2(1) Бечке конвенције о праву уговора, несумњиво да појму „споразума“ (из Лисабонског споразума) треба дати значење појма „*treaty*“ из Бечке конвенције тако да обухвати „Међународни споразум који је закључен између држава у писаној форми и који је регулисан међународним правом...“ (истакао аутор). У случају споразума о стабилизацији и придруживању у питању је споразум који су са једне стране, као једна уговорна страна, закључиле све државе чланице и ЕУ, а са друге стране, као друга уговорна страна, држава нечланица (придružена држава). Без обзира што у наведеној одредби члана 2(1) Бечке конвенције, ЕУ није поменута као уговорна страна, већ само државе, у правној теорији и међународној пракси је широко прихваћено шире тумачење да ове уговоре може закључити и Европска заједница (касније Европска унија) под условима који су предвиђени њеним интерним правилима.⁶⁰ Касније је овакво решење прихваћено и у Бечкој конвенцији о праву уговора између држава и међународних организација и између међународних организација (1986). На основу чињенице да ЕУ (и државе чланице) са трећим државама и међународним организацијама закључују споразуме на основу извора међународног (јавног) права произилази и обавеза уговорних страна да се у тумачењу и примени ових уговора (и ССП) придржавају правила и начела међународног права: као што су начело савесности и поштења или добре вере или *pacta sunt servanda*. На овакву обавезу упућују и одредбе члана 216(2) УФЕУ у првом делу реченице у којој је одређено да „споразуми које закључи Унија обавезују институције Уније...“⁶¹ У другом делу ове реченице се наводи да ови споразуми обавезују „и државе чланице“. У правној теорији је наведена

⁶⁰ Вид. Мишљење 1/75 *Re Understanding on a Local Cost Standard* [1975] ECR 1355, као и C-327/91 *France v Commission* [1994] ECR I-3641, тач. 27

⁶¹ Вид. чл. 26. Бечке конвенције о праву уговора у коме је прописано да „сваки уговор на снази обавезује стране и мора бити извршен од њих у доброј вери“.

формулација тумачена тако да обавезе Уније на испуњење међународних споразума (спољне обавезе) произилазе из извора међународног права, док се основ (унутрашњих) обавеза држава чланица налази у изворима права ЕУ.⁶² У случају споразума о придруживању то практично значи да ће се његове одредбе тумачити и примењивати према правилима међународног права,⁶³ правилима права ЕУ и према унутрашњим прописима придружене државе. Стога се на основу начина закључивања, ступања на снагу и извршавања ССП у праву ЕУ може квалификовати као уговор своје врсте и *sui generis* извор права.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Ademović, Nedim, Marko, Josef, Marković, Goran, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo 2012;
2. Albi, Anneli, *EU Enlargement and the Constitutions of Central and Eastern Europe*, CUP, 2005;
3. Bourgeois, J. H. J., “Effect of International Agreements in European Community Law: Are the Dice Cast?“, *Michigan Law Review*, Vol. 82, No. 5/6, Festschrift in Honor of Eric Stein, 1984;
4. Van Vooren B., Wessel, R. A., *EU External Relations Law: Text, Cases and Materials*, CUP, 2014;
5. Вукадиновић, Радован, *Како усклађивати домаће прописе са правом ЕУ*, Крагујевац 2004;
6. Вукадиновић, Радован, „Нека отворена питања усклађивања домаћег права са правом ЕУ“, *Методи за хармонизација на националното законодавство со правото на Европската унија*, књ. 2, МАНУ, Скопје 2008;
7. Вукадиновић, Радован, „Индиректни начини заштите субјективних комунитарних права у државама чланицама Европске уније“, *Ревивија за европско право*, XII(2010)1;
8. Вукадиновић, Радован, „Непосредна примена Споразума о стабилизацији и придруживању“, *Правни живот* 12/2010;
9. Vukadinović, Radovan, “Many faces of direct effect of community law”, Vasiljević, Mirko (ur.), Kulms Rainer (ur.), Josipović, Tatjana (ur.), Stanivuković, Maja (ur.), *Private Law Reform in South East Europe: liber amicorum Christa Jessel-Holst*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2010;
10. Вукадиновић, Радован, *Увод у институције и право ЕУ*, Крагујевац 2014;

⁶² Вид. В. Van Vooren, R. A. Wessel, *EU External Relations Law: Text, Cases and Materials*, CUP, 2014, 42.

⁶³ Вид. одлуку Суда правде у случају *Racke*, (C-162796, *A. Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz*, [1998] ECR I-3655) који се односио на тумачење и примену Споразума о сарадњи који је 1980. године ЕЕЗ закључила са СФР Југославијом.

11. Dashwood, A., Dougan, M., Rodger, B., Spaventa, E., Wyatt, D. (eds.), *Wyatt and Dashwood's European Union Law*, Oxford and Portland, Oregon 2011;
12. Ђурић, Владимир, *Устав и међународни уговори*, Београд 2007;
13. Етински, Родољуб, Ђајић, Сања, *Међународно јавно право*, Нови Сад 2012;
14. Jackson, John H., “Status of Treaties in Domestic Legal Systems: A Policy Analysis“, *AJIL*, Vol. 86(1992);
15. Кузмановић, Рајко, „Двадесет година уставноправне изградње и функционисања Републике Српске“, *Република Српска двадесет година развоја, достигнућа, изазови и перспективе*, Научни скупови, Књ. XXIII, Одељење друштвених наука, АНУРС, Књ. 27, Бања Лука 2012;
16. Lenaerts, Koen, Masselis, Ignace, Gutman, Kathleen, Nowak, Janek Tomasz, *EU Procedural Law*, OUP, 2014;
17. Malanczuk, Peter, Akehurst, M. B., *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Routledge, 2004;
18. Medez, Mario, *The Legal Effects of EU Agreements, Maximalist Treaty Enforcement and Judicial Avoidance Techniques*, Oxford 2013;
19. Медовић, Владимир, *Међународни споразуми у праву Европске уније*, Београд 2009;
20. Медовић, Владимир, *Споразум о стабилизацији и придруживању са праксом Суда правде ЕУ*, Београд 2011;
21. Ненадић, Боса, „Европско усмерење новог Устава Републике Србије“, *Ревизија за европско право*, IX(2007)1;
22. Popović, Vitomir, “The Experience of the Republic Srpska in the Harmonization of Law with EU Law“, *Facta Universitatis, Series: Law and Politics* Vol. 7, No 1, 2009;
23. Поповић, Витомир, „Хармонизација права Републике Српске као услов придруживања Европској унији“, Д. Димитријевић, Б. Миљуш (ур.), *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније*, Београд 2010;
24. Steiner, Christian, Ademović, Nedim, *Ustav Bosne i Heregovine, Komentar*, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo 2010;
25. Tatham, Allan F., “Ensuring compliance? Enhancing judicial application of the *aquis communautaire* before accession“, *CLEER* WP 2009/5;
26. Hartley, Trevor, *The Foundations of European Community Law*, Oxford 2007;
27. Hoffmeister, Frank, “Constitutional Implications of EU Membership: A View from the Commission“, *CYLEP* 3(2007);
28. Šišková, Nadežda, *From Eastern Partnership to the Association: A Legal and Political Analysis*, Cambridge Scholar Publishing, 2014;
29. Wessel, R. A., *The Constitutional Relationship between the European Union and the European Community: Consequences for the Relationship with the Member States*, JM WP, 2003, <http://www.jeanmonnetprogram.org/archive/papers/03/030901-09.pdf>.

Правни извори

1. Закон о поступку закључивања и извршавања међународних уговора, *Службени гласник БиХ*, бр. 29/00 и 32/13;
2. Мишљење 1/75 *Re Understanding on a Local Cost Standard* [1975] ECR 1355;
3. Одлука Суда правде у предмету C-160/09 *Katsivardas* [2010] ECR I-4591;
4. Одлука Суда правде у предмету C-386/08 *Brita* [2010] ECR I-1289;
5. Одлука Суда правде у случају *Racke*, (C- 162796, A. Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz, [1998] ECR I-3655);
6. Предмет C-104/81, *Hauptzollamt Mainz C/A. Kupferberg & Cie KG a.A.* [19982] ECR 3659;
7. Споразум о придруживању са Грчком, OJ No L. 26/296;
8. Споразум о придруживању са Турском, OJ No L. 12.9. 1963 (1964) JO 3687;
9. Споразум о стабилизацији и придруживању, *Службени гласник БиХ – међународни уговори*, бр. 5/08;
10. У-5/09, Одлука о допустивости и меритуму – Уставност Закона о заштити домаће производње у оквиру ЦЕФТА, Уставни суд БиХ, 25. 09. 2009;
11. C-327/91 *France v Commission* [1994] ECR I-3641.

Academician Full Professor Radovan D. Vukadinović, LL.D.

Faculty of Law, University of Kragujevac

STATE OF THE SAA IN THE LEGAL SYSTEM OF ASSOCIATED COUNTRIES WITH REFERENCE TO THE DAYTON PEACE AGREEMENT AND THE CONSTITUTION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

By entering into the force on 1 June 2015, SAA has opened a series of theoretical and practical issues. Determination of the place of the SAA in BiH law is “challenging” for at least two reasons. First, because the Constitution of Bosnia and Herzegovina, regardless of what it represents part of the international (peace) agreement, does not regulate the hierarchical place of international agreements (and SAA) in domestic law. Therefore, on the nature and place of the Agreement can only speak based on practices of the Constitutional Court and legal theory. In current practice, the Constitutional Court has recognized the direct application and primacy only international agreements on the protection of human rights. In the legal theory there is opinion on recognition of direct effect and other ratified international agreements.

Another reason is the fact that, according to internal law and the Act on the conclusion and implementation of international contract, for the implementation of the majority of the tasks under the Agreement accountable entities.

Key words: *Stabilization and association agreement; Harmonization; Implementation; Direct applicability; Direct effect; Constitution; Interpretation.*